

HANTERING AV SCHAKTMASSOR

Uppgrävda massor kan vara både en resurs och ett problem. Genom att återanvända schaktmassor kan naturresurser sparas. Samtidigt finns en risk att uppgrävda massor är förorenade eller att de förorenas vid återvinningsförfarandet. Att hantera förorenade massor fel innebär risk för både påverkan på miljön och människors hälsa liksom att projekt kan bli dyrare. Därför är det viktigt att veta massornas ursprung och innehåll samt att de hanteras rätt genom alla led från beställare via entreprenör till slutlig mottagare för att undvika att föroreningar sprids.

Schaktmassor betraktas så gott som alltid som ett avfall och hantering av massor regleras därför av både avfallslagstiftning och annan lagstiftning som rör miljöfarlig verksamhet. Ansvaret för att massor hanteras rätt ligger hos såväl beställare av schaktjobbet som hos övriga som hanterar massorna.

Denna information vänder sig till er som i något av dessa led hanterat massor och är tänkt som en vägledning till lämpliga åtgärder i de olika stegen. Vägledningen är framtagen av Enhet miljö- och hälsoskydd hos Region Gotland och Länsstyrelsen i Gotlands län.

Kan massorna vara förorenade?

För att säkerställa att schaktmassor hanteras rätt, är det viktigt att på ett tidigt stadium i arbetsprocessen identifiera eventuella föroreningar. Redan innan arbete påbörjas ska en bedömning ha gjorts om det finns risk för att schaktmassorna är förorenade. Följande frågor kan ställas för att ge en uppfattning om vad det är för typ av massor och ifall provtagning behövs:

1. Finns fastigheten med på lista över potentiellt förorenade områden?
2. Kommer massorna från en fastighet där saneringsarbeten pågår eller har genomförts?
3. Kan fastigheten ha fyllts ut med förorenade massor?
4. Kommer massorna från en fastighet där det bedrivs/ har bedrivits industriverksamhet?
5. Finns det eller har det funnits avfallsupplag, lager av kemikalier, cisterner/tankar eller oljeavskiljare på fastigheten som kan misstänkas ha förorenat marken?
6. Kommer massorna från schaktning av vägbankar, bangårdar eller banvallar?
7. Har tankning av olja, bensin eller diesel etc. förekommit på platsen?
8. Har några olyckor inträffat på platsen, till exempel spill eller brand?
9. Finns någon annan misstanke om att massorna kan vara förorenade?

Om svaret på någon av frågorna är ja ska provtagning ske. Vid osäkerhet om massorna är förorenade eller om oförutsedda föroreningar upptäcks vid pågående markarbeten ska alltid provtagning ske. Tar du emot massor ska du försäkra dig om att ovanstående frågor är utredda och att eventuell provtagning har utförts.

I sammanhanget är det också viktigt att tänka på att föroreningsituationen sällan är homogen inom ett område eller mellan massor från olika platser. Att hantera förorenade massor ställer högre krav och är som regel dyrare än att hantera rena massor. Därför bör man i möjligaste mån undvika att blanda rena och förorenade massor. Det samma gäller även andra typer av avfall som ofta uppkommer eller hanteras tillsammans med schaktmassor, exempelvis asfalt eller bygg- och rivningsavfall. Att blanda schaktmassor med andra slags avfall kan begränsa möjligheten att återvinna schaktmassorna.

Enhet miljö- och hälsoskydd hos Region Gotland eller Länsstyrelsen i Gotlands län har uppgifter över många förorenade områden, men inte alla. Kontakta gärna någon av dessa myndigheter om du har frågor om en specifik plats. Om man vill gräva i ett förorenat område måste man anmäla detta enligt 28 § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd om det finns risk för spridning eller exponering av föroreningar.

Provtagningar

Vid provtagning är det viktigt att representativprov tas och att massorna analyseras på relevanta parametrar. Omfattningen och metod av provtagningen bör ske i samråd mellan verksamhetsutövare och tillsynsmyndighet, men en fingervisning gällande genomförande på provtagningen ges nedan:

- Vid volymer på cirka 200 m³ bör minst ett samlingsprov tas ut och analyseras.
- På volymer upp till 2 000 m³ bör minst fem prover tas.
- För volymer därutöver tas minst ett prov per ytterligare 1 000 m³.
- Rör det sig om ett långt ledningsschakt för till exempel fjärrvärmejobb kan prov för labanalys tas var 50:e meter.
- Prov som tas för labanalys kan med fördel kompletteras med fältprovtagning, exempelvis med PID, XRF med mera, för att noggrannare kunna avgränsa föroreningen geografiskt.
- Finns misstanke om förorening utefter begränsad sträcka ska provtagning ske så att prov tas före, efter och vid den misstänkta föroreningen. Är det fråga om större ytor bör en särskild provtagningsplan inklusive schaktbotten och schaktväggskontroll upprättas.
- Provtagningsmetodik ska anges.
- Provtagningsresultat ska bifogas massorna då de hanteras vidare.
- Proverna ska tas av någon med erfarenhet och kompetens på området.
- Analysmetod ska framgå (laboratorie, PID, XRF m.m.).
- Ange analysparametrar eller analyspaket. Motivera urval.

För att göra en första bedömning om föroreningshalter kan verksamheten använda de kriterier som definierar en risk som ”mindre än ringa” enligt Naturvårdsverkets handbok 2010:1. Detta innebär bland annat att nivåer för halter och urlakning inte överskrider för 13 olika fördefinierade ämnen/grupper av ämnen samt att det inte finns andra föroreningar än dessa i sådan omfattning att risken påverkas.

Om det vid provtagning eller schaktning upptäcks en förorening ska den som upptäckt detta, enligt 10 kap 11§ i miljöbalken, genast underrätta tillsynsmyndigheten.

Återvinning av massor

Återanvändning av massor kan ske antingen på samma plats där de grävts upp eller på en ny plats. Används massorna på en ny plats benämns detta i sammanhanget som ”återvinning för anläggningsändamål”. Återanvändning och återvinning av schaktmassor får inte ske på ett sådant sätt att föroreningsbelastningen på den nya platsen ökar.

För att kunna återanvända massor för anläggningsändamål krävs dessutom att:

- återanvändningen har ett tydligt syfte som kan motiveras (det får inte vara ett sätt att göra sig av med massor).
- endast den mängd avfall som behövs för konstruktionens funktion används.
- massorna ska ersätta ett material med liknande egenskaper.
- arbetet färdigställs inom rimlig tid.

Normalt sett behövs en anmälan eller ett tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken för att återanvända och återvinna schaktmassor. Det som avgör är risken för förorening av mark och vatten. Detta bedöms bland annat utifrån massornas egenskaper, föroreningsinnehåll, risk för grumling av vatten och platsens lämplighet.

Anmälan lämnas till Enhet miljö- och hälsoskydd och tillstånd söks hos länsstyrelsen. Kontakta Enhet miljö- och hälsoskydd för bedömning om anmälan eller tillstånd krävs.

Lagring av uppgrävda massor

Om uppgrävda massor lagras på en ny plats innan vidare användning krävs i regel att en anmälan har lämnats till Enhet miljö- och hälsoskydd. Beroende på mängden massor och föroreningsnivå kan det under vissa omständigheter krävas tillstånd. Om massorna lagras i mer än ett år innan bortskaffande eller tre år innan återvinning sker kallas lagringen deponering vilket kräver tillstånd.

Viktigt! Skyldigheten att anmäla lagring gäller från 10 ton.

Det är också viktigt att den som lämnar ifrån sig massor kontrollerar att den som tar emot massorna för transport eller lagring har de beslut eller tillstånd som krävs.

Sortering, krossning eller motsvarande mekanisk bearbetning

Om massor ska behandlas genom sortering krossning eller motsvarande mekanisk bearbetning krävs anmälan eller tillståndsansökan. Det som avgör är vad massorna ska användas till samt mängden.

Anmälan lämnas till Enhet miljö- och hälsoskydd och tillstånd söks hos länsstyrelsen. Kontakta Enhet för Miljö- och hälsoskydd för bedömning om anmälan eller tillstånd krävs.

Annan lagstiftning att ta hänsyn till

Även om det efter provtagning konstaterats att det inte föreligger någon föroreningsrisk kan användningen ändå behöva anmälas för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken till länsstyrelsen. Detta gäller om naturmiljön riskerar att ändras väsentligt. På motsvarande sätt föreligger anmälnings- eller tillståndsplikt enligt 11 kap. miljöbalken vid verksamhet inom vattenområde. Anmälan lämnas till länsstyrelsen. Tillstånd söks hos Miljödomstolen.

Om verksamheten planeras ske inom ett skyddat område (natur- och kulturresevat, Natura 2000-område, riksintresse, vattenskyddsområde, fornlämnings-, strandskydd etc.) eller kan påverka detsamma kan verksamheten behöva tillstånd utöver kraven om miljöfarlig verksamhet i 9 kap. miljöbalken. Till exempel

föreligger alltid krav på tillståndsprövning inom Natura 2000-områden även om det är mindre än ringa föroreningsrisk. Inom reservat och vattenskyddsområden krävs ofta dispens enligt skyddsföreskrifterna. Strandskyddsdispens krävs om massorna ska användas strandnära (100/300 meter). Fornlämningar prövas enligt kulturminneslagen.

Om verksamheten medför att marknivån höjs eller sänks kan marklov behövas. Likaså kan bygglov behövas inom detaljplanelagt område. Bygg- och marklov söks hos regionens byggnadsnämnd. Det krävs alltid tillstånd hos länsstyrelsen för yrkesmässig transport av avfall.

Inert avfall- t.ex. viss betong, tegel, keramik, glas...

Inert material från rivningsarbeten kan ibland återvinnas för anläggningsändamål. Liksom för schaktmassor måste en bedömning göras om rivningsmassornas föroreningsrisk. Om materialet t.ex. kommer ifrån en byggnad där miljöfarlig verksamhet har bedrivits, eller ifrån del av fastighet med förhöjd föroreningsrisk såsom garage eller skorsten, finns det anledning att misstänka föroreningar. Betong och tegel från rivningsarbeten kan, förutom de ämnen som finns i själva materialet också innehålla rester av annat rivningsavfall (brandskydd, värmeisolering, asbest, skumplast, elinstallationer, fogmassor med PCB etc.) vilket kan leda till att farliga ämnen lakar ur materialet. Bedömning ska göras för varje parti avfall som ska lagras på ny plats eller användas för anläggningsändamål. Vid osäkerhet om massornas renhet ska provtagning ske på misstänkta föroreningar samt av lakningsegenskaper..

Asfalt

Uppbruten asfalt kan återanvändas till ny asfalt. Viss asfalt (med ursprung före 1974) kan dock innehålla stenkolstjära med höga PAH- halter. Test i fält kan ge indikationer på om det är tjärasfalt eller inte genom att asfalten sprayas med vit märkfärg och belyses med UV-lampa. Finns det tjära ger UV-lampan en färgförändring (gul). Om metoden indikerar att det är tjärasfalt eller om asfalten är lagd innan 1974 bör provtagning för labanalyser alltid ske. Provet analyseras med avseende på 16-PAH.

Asfalt med lågt innehåll av stenkolstjära (<70 mg/kg 16 PAH) kan fritt återvinnas till ny asfalt. Vid högre halter måste lämpligheten för ändamålet prövas. Detta görs genom anmälan/ansökan.

Om den återvunna asfalten ska användas till annat än inblandning i ny asfalt ställs ofta högre krav på vilka halter av föroreningar som får finnas i den. Uppbruten/krossad asfalt ska till exempel inte användas för markutfyllnad eller inom känsliga områden, till exempel inne i bostadsområden, naturområden och vattenskyddsområden. Kontakta tillsynsmyndigheterna för mer information om vilka krav som ställs vid återanvändningen av asfalt.

Mer information

Mer information om regelverk vid återvinning av avfall i anläggningsarbeten och hantering av schaktmassor finns i Naturvårdsverkets Handbok 2010:1.

Kontaktuppgifter

Region Gotland

Samhällsbyggnadsförvaltningen

Enhet miljö- och hälsoskydd

Tlf. vxl. 0498-269000

registrator-mhn@gotland.se

Version 1 2017-06-26

Länsstyrelsen i Gotlands län

Visborgsallén 4 (Nya Visborg)

621 85 VISBY

Tlf. vxl. 010-223 90 00

gotland@lansstyrelsen.se